

Ο λοιμός και η οργή

Charles Reeve

Μετάφραση: Αντίθεση

Πώς μπορούμε να κατανοήσουμε την παράξενη και μοναδική περίοδο μέσα στην οποία βρισκόμαστε; Δεδομένης της τραγικής της πλευράς, η περίοδος αυτή αναδεικνύει ανάγλυφα τις αδυναμίες και τα όρια του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος, αδυναμίες που μόλις χθες εμφανίζονταν ως στοιχεία της δύναμης και της εξουσίας του. Υποβαλλόμενοι σε μια ατέρμονη λούπα τοξικών λόγων, προς το παρόν είμαστε εγκλωβισμένοι σε ένα κλίμα άγχους· είμαστε αβοήθητοι ακριβώς λόγω του ίδιου του γεγονότος της απομόνωσής μας. Αισθανόμαστε απειλούμενοι από ένα περιβάλλον όπου κάθε αντικείμενο και άτομο γίνεται αντιληπτό ως εχθρικό, δυνητικά θανάσιμο. Οι ίδιες οι ανθρώπινες σχέσεις υποσκάπτονται από τον κίνδυνο. Παρακολουθούμε εμμονικά τους αριθμούς και τις προβλέψεις των «ειδικών» του θανάτου όπως τις κινήσεις του χρηματιστηρίου· μας κυριεύουν και μας εξασθενούν· και σ' αυτά προστίθενται θεωρίες συνωμοσίας, εικασίες και υποτιθέμενες βεβαιότητες που επιδιώκουν να μας καθησυχάσουν. Το κριτικό πνεύμα πρέπει μέσα από αυτό το μάγμα να χαράξει έναν δρόμο για τον εαυτό του. Αυτός είναι ο μόνος τρόπος να βγει στον καθαρό αέρα και να ξεπεράσει την παραίτηση της σκέψης μπροστά στον φόβο.

Στις πλούσιες κοινωνίες, η λατρεία της ευημερίας και ο μύθος της προόδου, ο μύθος του ατόμου που θριαμβεύει πάνω στη φύση φαίνεται να έχουν απωθήσει ορι-

στικά την ιδέα του θανάτου. Αλλά αυτή η προέλαση της προόδου δεν είναι τίποτα άλλο παρά η καταστροφή της ζωής – αυτό που οι εχθροί του παραγωγισμού όπως ο Βάλτερ Μπένγιαμιν και άλλοι «πεσιμιστές» της χειραφέτησης ήδη φοβούνταν πριν από έναν αιώνα.

Η ευθραυστότητα της ζωής και της κοινωνίας μετατέθηκε στον κόσμο που ζει μέσα στη φτώχεια, σε ολοένα διευρυνόμενες περιοχές όπου μαίνονται βάρβαρες πολεμικές συγκρούσεις, σε κοινότητες που αναμένουν ακόμα τους καρπούς αυτής της τρομερής προόδου. Ο θάνατος έγινε εικόνα προς κατανάλωση – μια αιτία εξέγερσης, φυσικά, η οποία όμως βρίσκεται πολύ μακριά. Στις πλούσιες κοινωνίες, η αδιάκοπη ενίσχυση των τειχών της καταπίεσης και της ξενοφοβίας αποτέλεσε το θεμέλιο μιας αίσθησης ασφάλειας. Οι εικόνες των προσφύγων, των δεκάδων χιλιάδων ανθρώπων που πνίγονται στη Μεσόγειο, αποτελούσαν καθημερινές υπομνήσεις. Κι ύστερα, και χωρίς προειδοποίηση, ο ιός υπερφαλάγγισε την αστυνομία, τα μπλόκα και τα σύνορα και μας επιβλήθηκε. Ακολούθησε την ευκολότερη και την πιο σύγχρονη οδό, την οδό της κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και των ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένου, κατά ειρωνικό τρόπο, του μαζικού τουρισμού, της οδού που φοράει τον μανδύα του παιγνιώδους ελεύθερου χρόνου. Βρισκόμαστε εδώ ριγμένοι σε αυτή την άβυσσο. Τα γνωρίζαμε όλα αυτά, είχαμε λάβει προειδο-

ποίηση. Αυτή τη φορά βρισκόμαστε εμείς εντός των τειχών! Η μετωπική σύγκρουση μας αιφνιδίασε και μας παρέλυσε. Ωστόσο, για μια ακόμη φορά στην ιστορία, μόνο αν θέσουμε υψηλότερους στόχους θα μπορέσουμε να επιχειρήσουμε να αποτινάξουμε αυτή την παράλυση και τον φόβο και να διαβούμε μέσα από αυτή την αναπάντεχα παράξενη περίοδο.

Έχουμε βγει έξω από την κανονικότητα, την κανονικότητα του καπιταλισμού, στην οποία εναντιωνόμαστε αλλά στην οποία έχουμε αναγκαστεί να υποταχθούμε, μερικές φορές ακόμα και με τρόπους που δεν αντιλαμβανόμαστε. Αυτό μπορεί να είναι ένα πρώτο σημαντικό μάθημα που μπορούμε να πάρουμε από αυτή την περίοδο: είμαστε όλοι κομμάτι του συστήματος, όποιες κι αν είναι οι ιδέες μας για τη διάρρηξη των σχέσεών μας με αυτό ή οι πειραματικές δραστηριότητές μας έξω από τα κυρίαρχα πρότυπα. Αλλά αυτή η έξοδος από την κανονικότητα δεν μοιάζει με καμιά άλλη που έχουμε βιώσει σε άλλες ιστορικές στιγμές, όταν διαρρήχθηκε ο καπιταλιστικός χρόνος και η ανατρεπτική συλλογική δράση παρήγαγε ένα άλλο είδος χρόνου. Αυτό που βιώνουμε σήμερα είναι μια αναστολή του χρόνου η οποία μας επιβάλλεται, όχι το αποτέλεσμα της αυτόνομης δράσης που τίθεται ενάντια στον κόσμο. Αυτή η παραδοξότητα είναι σίγουρα μια από τις πηγές της αγωνίας μας. Υφιστάμεθα μια νέα εμπειρία που δεν μπορούσε να προβλεφθεί: «τη γενική απεργία του ιού», για να χρησιμοποιήσουμε την εύστοχη φράση που κάποιος χρησιμοποίησε. Η διακοπή της συνηθισμένης ροής των πραγμάτων συνέβη χωρίς εμάς, έξω από όλα τα σχήματα για τα οποία είχαμε ποτέ αγωνιστεί και τα οποία είχαμε διανοηθεί και επιθυμήσει. Πρόκειται για μια «μαζική απεργία» χωρίς τις «μάζες» και ακόμα χειρότερα χωρίς να υπάρχει καμιά συλλογική,

ανατρεπτική δύναμη. Θα μπορούσαμε ίσως να πούμε ότι ζούμε τους πρώτους τριγμούς μιας γενικής κατάρρευσης της κοινωνίας που είναι οργανωμένη γύρω από την καταστροφική παραγωγή του κέρδους. Αυτή η κατάρρευση στην οποία δεν υπάρχει καμιά συνειδητή συλλογική δράση δεν αποτελεί τον φορέα ενός νέου κόσμου, ενός σχεδίου για την αναδιοργάνωση της κοινωνίας πάνω σε νέες βάσεις. Αποτελεί προϊόν του καπιταλισμού μέσα στα όρια της βαρβαρότητάς του, χωρίς καμιά άλλη προοπτική εκτός από την κατάρρευση. Εδώ σταματά κάθε ομοιότητα με τη γενική απεργία, με τη δημιουργία μιας συλλογικότητας που ξανακερδίζει τη δύναμή της.

Ωστόσο, η δόνηση που μας χτύπησε αναγγέλλοντας μια αλυσίδα ρήξεων στην παγκόσμια τάξη δεν είναι άσχετη με τον τρόπο που λειτουργεί το κοινωνικό μας σύστημα· δεν μπορεί να διαχωριστεί από τις αντιφάσεις του. Οι πρόσφατες εξελίξεις στην καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση, στην επιτάχυνση των αγοραίων συναλλαγών, στην τεράστια συγκέντρωση και τη ραγδαία αστικοποίηση των πληθυσμών, έχουν επιταχύνει τη διατάραξη της οικολογίας, την καταστροφή της εύθραυστης αναπαραγωγής του φυτικού, ζωικού και ανθρώπινου κόσμου, γκρεμίζοντας όλους τους φραγμούς μεταξύ τους. Η έλευση του παγκόσμιου καπιταλισμού δεν ήταν το αναγγελθέν τέλος της ιστορίας, αλλά ο εγκαινιασμός μιας νέας εποχής όλο και συχνότερων επιδημιών. Μετά τη γρίπη των πτηνών, μετά το SARS, το φάσμα μιας νέας επιδημίας είχε προκαλέσει φόβο και είχε σχεδόν προβλεφθεί. Αλλά η λογική του κέρδους στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής συνέχισε ανηλεώς την πορεία της και το φρένο κινδύνου δεν τραβήχτηκε· μόνο οι κοινωνικές δυνάμεις που εναντιώνονται σε αυτή τη λογική θα μπορούσαν να

τραβήξουν το φρένο κινδύνου, δυνάμεις οι οποίες ακόμα αγωνίζονται να αποκτήσουν ύπαρξη. Μπροστά μας βρίσκονται οι συνέπειες αυτής της λογικής και η αδυναμία μας να την εμποδίσουμε.

Αυτό μου φαίνεται ότι ανοίγει ένα δρόμο για προβληματισμό: δεν θα πρέπει να διαχωρίζουμε την κρίση του κορωνοϊού από τη φύση του συστήματος. Πρέπει να εναντιωθούμε σε επιφανειακές ερμηνείες που εξυπηρετούν τα υπάρχοντα όρια του καπιταλισμού και που μετά βίας κρύβουν την πρόθεσή τους να βάλουν ξανά μπροστά τη μηχανή. Ένα καλό παράδειγμα δίνεται γι' αυτό από τις διάφορες θεωρίες συνωμοσίας, συμπεριλαμβανομένης της γοητευτικής θεωρίας συνωμοσίας του «ιού που έχει δημιουργηθεί στο εργαστήριο», στην οποία η πιο απίθανη εξήγηση περνιέται ως η πιο προφανής. Ενώ γνωρίζουμε ότι ο βιολογικός πόλεμος είναι ένα από τα εγκληματικά εγχειρήματα της άρχουσας τάξης και ότι η αποδιοργάνωση και τα ατυχήματα βρίθουν σε κάθε γραφειοκρατία, είτε αυτή είναι στρατιωτική είτε άλλη, η πραγματικότητα είναι ότι αυτό το συνομοσιολογικό όραμα αφήνει έξω από την εξίσωση τη θανατηφόρα λογική του ίδιου του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Ο ιός όντως κατασκευάστηκε όχι όμως από κάποιες μυστικές δυνάμεις αλλά από την καταστροφική διαδικασία του σύγχρονου καπιταλισμού.

Συχνά επισημαίνεται ότι τα σημερινά μέτρα του λοκντάουν και ο περιορισμός των κοινωνικών και ατομικών ελευθεριών συνοδεύουν τις ταξικές σχέσεις. Και πάλι, αυτή τη φορά με μακάβριο τρόπο, η τυπική ισότητα εξαφανίζεται από την εκτυφλωτική λάμψη της κοινωνικής ανισότητας. Η κρίση του κορωνοϊού επιταχύνει την ανισότητα. Αλλά η κρίση αποκαλύπτει επίσης τη φύση του σύγχρονου καπιταλισμού και των αντι-

φάσεών του. Η καθημερινή πραγματικότητα της διατάραξης της λειτουργίας του περιλαμβάνει την κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, την κατάρρευση των χρηματιστηρίων, την ευρεία ανασφάλεια των μισθωτών εργαζόμενων, την κατακόρυφη άνοδο της ανεργίας και τη μαζική φτωχοποίηση. Μια ανάσα καθαρού αέρα: οι οικονομολόγοι που είχαν υποβαθμίσει την αστάθεια του συστήματος και τώρα βρίσκονται σε σύγχυση από το αναπάντεχο γεγονός και στερούνται προγνώσεων, έχουν ουσιαστικά εξαφανιστεί από το προσκήνιο. Ενώ τα εκατομμύρια των ανέργων προστίθενται στις δεκάδες χιλιάδες θανάτων της πανδημίας, οι κάτοχοι αμύθητων περιουσιών πιέζουν για προστασία από την κυβέρνηση. Το τύπωμα χρήματος ξαναρχίζει και ο πληθωρισμός, ο οποίος μας έλεγαν ότι ανήκε στο παρελθόν, βρίσκεται σε ανοδική πορεία. Αυτό που θα ακολουθήσει ήδη φαίνεται ως μετασεισμική δόνηση αυτής της κατάρρευσης.

Δεν είναι περίεργο που η πανδημία COVID-19 και αυτές που προηγήθηκαν εμφανίστηκαν στην Κίνα, σε περιοχές που υπόκεινται μια μαζική και ραγδαία καταστροφή της φύσης. Η Κίνα, η φάμπρικα του πλανήτη, παράγει ιούς όπως παράγει μάσκες, αναπνευστήρες και παυσίπονα. Πάνε πακέτο όλα αυτά.

Δεδομένου του παγκόσμιου μεγέθους της, η μόλυνση από τον ιό δημιούργησε γρήγορα ένα μπλοκάρισμα του εμπορίου και οικονομική κατάρρευση, την αποδιοργάνωση της παραγωγής κέρδους. Η μια κρίση έφερε την άλλη, πήρε τη θέση της άλλης, εγκυμονήθηκε μέσα στην άλλη. Σήμερα, τα πάντα είναι παγκόσμια. Σε ένα διάστημα δύο εβδομάδων έγινε πραγματικότητα κάτι που δεν θα μπορούσαμε να φανταστούμε: μόνο στις ΗΠΑ, σε ένα από τα

ίδια τα κέντρα της καταχθόνιας μηχανής, περισσότεροι από 20 εκατομμύρια εργαζόμενοι βρέθηκαν χωρίς δουλειά.

Μεταξύ των ζητημάτων που μας απασχολούν είναι η απάντηση των πολιτικών δυνάμεων στο πεδίο των τυπικών δικαιωμάτων: οι ελευθεροκτόνοι περιορισμοί που ανατρέπουν το νομικό πλαίσιο της ύπαρξής μας. Η πιθανότητα υιοθέτησης του «Κινέζικου μοντέλου» ως σημείου αναφοράς για την κατάσταση έκτακτης ανάγκης χαρακτήθηκε πολύ νωρίς ως σχέδιο στην Ευρώπη και στη συνέχεια συγκεκριμενοποιήθηκε με την υιοθέτηση κατασταλτικών μεθόδων και τεχνικών ελέγχου της καθημερινής ζωής. Σε αυτές προστέθηκαν οι εξαιρέσεις που επιβλήθηκαν στις διατάξεις του εργατικού δικαίου. Στην Πορτογαλία, η κυβέρνηση των Σοσιαλιστών έφτασε μέχρι το σημείο να αναστείλει το δικαίωμα στην απεργία, παρέχοντας στο κράτος «τα νομικά μέσα καταναγκαστικής λειτουργίας των επιχειρήσεων».¹

Βάσει της εμπειρίας μας, έχουμε κάθε λόγο να φοβόμαστε ότι όταν τελειώσει η κρίση του κορωνοϊού αυτές οι μορφές του κράτους έκτακτης ανάγκης θα «περάσουν σιωπηρά στο κοινό δίκαιο», για να χρησιμοποιήσουμε την προσεκτική έκφραση της *Le Monde*, της εφημερίδας που υποστηρίζει όλες τις κυβερνήσεις, ειδικά καθώς το τέλος του λοκντάουν μπορεί να είναι αργό και μακρόσυρτο. Η επείγουσα ανάγκη επιστροφής στην κανονικότητα, για την οποία οι καπιταλιστικές δυνάμεις ήδη φωνάζουν, θα δικαιολογήσει αναμφίβολα τη διαιώνιση αυτών των ελευθεροκτόνων περιορισμών – ένα νέο νομικό πλαίσιο για νέες μορφές εκμετάλλευσης. Αυτό σημαίνει ότι η μόνη εναντίωση σε αυτό το νέο αυταρχικό κράτος δικαίου θα είναι αδι-

αχώριστα συνδεδεμένη με τη συλλογική ικανότητά μας να εναντιωθούμε στη συνέχιση της λογικής της καπιταλιστικής παραγωγής και της καταστροφής του κόσμου που επιφέρει, η οποία μας έφερε εδώ που βρισκόμαστε σήμερα.

Παρόλα αυτά, το αναπόδραστο ερώτημα παραμένει: μπορεί ο καπιταλισμός – ένα ισχυρό και σύνθετο σύστημα ικανό για απρόβλεπτες ανακάμψεις – να καταφέρει μακροπρόθεσμα να προσαρμοστεί ώστε να λειτουργεί σε μια κοινωνία που κυβερνάται μέσω ακραίων περιορισμών της ελευθερίας; Βάσει της ιστορικής εμπειρίας, μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης είναι συμβατή με την αναπαραγωγή της εκμετάλλευσης και την επιδίωξη της παραγωγής κέρδους μέσω της ισχυρής κρατικής παρέμβασης. Δεν είναι τυχαίο ότι ένας από τους μεγάλους θεωρητικούς της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, ο Καρλ Σμιτ, ήταν μεγάλος θαυμαστής της ναζιστικής τάξης πραγμάτων, η οποία εγκαθίδρυσε για δώδεκα χρόνια το νομικό πλαίσιο μιας σύγχρονης Ευρωπαϊκής κοινωνίας με κόστος φριχτά δεινά. Πιο κοντά στη δική μας εποχή, είναι αδιαμφισβήτητο ότι η ολοκληρωτική τάξη πραγμάτων που κληρονόμησε τον Μασ-ισμό έχει καταφέρει να δημιουργήσει ένα καθεστώς που είναι σε θέση να οικοδομήσει μια σύγχρονη καπιταλιστική δύναμη και ότι, προς το παρόν, τα δεσποτικά του μέτρα έχουν καταφέρει να διατηρήσουν υπό έλεγχο τη επαπειλούμενη έκρηξη των κοινωνικών ανισοτήτων, συγκρούσεων και ταξικών ανταγωνισμών.

Ένα άλλο ζήτημα είναι η εφαρμογή αυτού του μοντέλου στις κοινωνίες του παλιού καπιταλισμού που κυριαρχούνται από την ατομική ιδιοκτησία, όπου το κράτος δικαίου ρυθμίζει όλες τις κοινωνικές σχέσεις μέσω της συνδιαχείρισης, στην οποία συμμετέχουν οι «κοινωνικοί εταίροι». Αυτό

1. Δήλωση του πρωθυπουργού Antonio Costa στο κανάλι SIC TV Portugal, 20 Μαρτίου, 2020.

είναι τουλάχιστον καταρχήν αληθές· στην πραγματικότητα, στον φιλελεύθερο καπιταλισμό οι οικονομικές και οι δημόσιες υποθέσεις κινούνται προς μια ολοένα και πιο αυταρχική κατεύθυνση. Αυτή η τάση ήταν ήδη φανερή πριν τον ερχομό της πανδημίας και την κατάρρευση της οικονομίας. Η εξέλιξη του καπιταλισμού, η κρίση κερδοφορίας του και η ανάγκη του να μεγιστοποιεί τα κέρδη έχουν προοδευτικά μειώσει τον χώρο για διαπραγμάτευση και συνδιαχείριση που είναι η βάση της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και των θεσμών της. Η κρίση της πολιτικής αντιπροσώπευσης, την οποία βιώνουμε εδώ και χρόνια, είναι η άμεση συνέπεια του γεγονότος αυτού.

Βέβαια, μπορούμε να θέσουμε το ερώτημα αν η υλοποίηση των ελευθεροκτόνων μέτρων συνδέεται με ένα συνειδητό σχέδιο των εξουσιαστών να δημιουργήσουν μια μόνιμη κατάσταση έκτακτης ανάγκης, η οποία θα πρέπει να γίνει μόνιμα αποδεκτή. Ή μήπως η υιοθέτηση αυτών των μέτρων αποτελεί τη μοναδική απάντηση που είναι διαθέσιμη στην πολιτική ηγεσία προκειμένου να αντιμετωπίσει τις κοινωνικές συνέπειες της πανδημίας; Όπως σε κάθε κρίση, η κυβέρνηση πρέπει να ισορροπήσει ανάμεσα στην ιδέα περί γενικού συμφέροντος πάνω στο οποίο στηρίζεται η ιδεολογική ηγεμονία της και την υποταγή της στους πραγματικούς εντολείς της: την τάξη των καπιταλιστών. Σε κάθε δύσκολη κατάσταση, το μοναδικό διαθέσιμο εναλλακτικό σχέδιο είναι η ενίσχυση του αυταρχισμού, η προσφυγή στη διακυβέρνηση μέσω του φόβου.

Αυτή τη στιγμή, η έκταση των περιορισμών που απαιτούνται λόγω του μεγέθους της κρίσης του κορωνοϊού θέτει σε μακροπρόθεσμο επίπεδο το ζήτημα της παράλυσης του ίδιου του συστήματος παραγωγής. Προς το παρόν, η επιβράδυνση της οικονομίας βρίσκεται μόνο στα αρχικά

της στάδια και η συνέχιση της κοινωνικής ζωής αναδεικνύει τον πλούτο και την ισχύ των σύγχρονων καπιταλιστικών κοινωνιών. Αλλά η παράταση αυτών των περιορισμών διακινδυνεύει την κατάρρευση ολόκληρης της οικονομικής μηχανής. Ωστόσο, το ταχύ πέρασμα, μέσα σε λίγες μέρες, από την οικονομική στασιμότητα στην κατακόρυφη ύφεση με εκατομμύρια εργαζόμενους στην ανεργία ανέδειξε την ευθραυστότητα ολόκληρου του οικοδομήματος. Αυτό εξηγεί την απροθυμία ενός κομματιού της άρχουσας τάξης να υιοθετήσει έκτακτα υγειονομικά μέτρα.

Η υπεράσπιση της ελευθερίας είναι δικαιολογημένη: πρέπει να τεθούμε σε επιφυλακή ενάντια στην απώλεια των ήδη πενιχρών μας δικαιωμάτων. Ωστόσο, δεδομένων των καταστροφικών συνεπειών που τέτοια μέτρα έκτακτης ανάγκης μπορεί να έχουν στην ασταθή οικονομία, είναι πιθανότερο τα πολιτικά συστήματα να μην τα υιοθετούν για να ασκήσουν κατά κύριο λόγο έλεγχο στην πλειοψηφία του πληθυσμού ή για να υποβάλλουν όσους υφίστανται εκμετάλλευση σε νέες συνθήκες εκμετάλλευσης αλλά διότι είναι αναγκασμένα να το κάνουν, εξαιτίας συνθηκών που βρίσκονται έξω από τον έλεγχό τους. Σίγουρα, οι άρχουσες τάξεις γνωρίζουν πώς να εκμεταλλευτούν μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης και επωφελούνται των μέτρων για να επιταχύνουν την αποδιάρθρωση των «θεμελιωδών» ελευθεριών, για να μετασχηματίσουν το κράτος δικαίου. Ωστόσο, τα γεγονότα δείχνουν την αμφισημία της κατάστασης. Οι ίδιοι οι πολιτικοί ηγέτες – στην Ευρώπη ή ακόμα και σε χώρες όπου η κοινωνική σταθερότητα είναι εύθραυστη – εξαναγκάστηκαν να υπαναχωρήσουν ως προς παλιότερες θέσεις και αποφάσεις τους. Για να δώσουμε μερικά παραδείγματα: στη Γαλλία, η μισητή συνταξιοδοτική

«μεταρρύθμιση» και η μισητή «μεταρρύθμιση» των δικαιωμάτων των ανέργων πάγωσαν· στις ΗΠΑ, στη Γαλλία, στο Μαρόκο και αλλού έχουν ανακοινωθεί άτολμα σχέδια για την απελευθέρωση συγκεκριμένων κατηγοριών φυλακισμένων.

Θα υπερεκτιμούσαμε τον ρόλο τους και την ταξική τους ευφυΐα αν πιστεύαμε ότι οι ηγέτες έχουν τον έλεγχο της κατάστασης και είναι ικανοί να επιβάλλουν μέτρα που πάνε πέρα από τη διασφάλιση των νόμων του κέρδους. Αυτοί είναι οι νομοί που κυριαρχούν πάνω στις πολιτικές τους πρωτοβουλίες. Στην παρούσα υγειονομική κρίση, το κλειδί των πληθυσμών στα σπίτια τους φαίνεται να είναι το μόνο μέσο να αποφευχθεί μια κοινωνική και οικονομική καταστροφή. Ο πληθυσμός δεν περιορίζεται προκειμένου να επιβεβαιωθεί η κοινωνική κυριαρχία αλλά ως ο μόνος τρόπος να μειωθεί η πίεση που δέχεται το δημόσιο σύστημα υγείας, το οποίο είναι διαλυμένο λόγω των μέτρων λιτότητας. Επιθυμώντας να δείξει ότι έχει τον έλεγχο της κατάστασης, το πολιτικό σύστημα προσπαθεί να κρύψει την ευθύνη του για την καταστροφή της υγειονομικής περιθαλψης, υπό τον μανδύα της υπεράσπισης του περίφημου «γενικού συμφέροντος». Κατά παράδοξο τρόπο, το σταδιακό μπλοκάρισμα της οικονομίας ως αποτέλεσμα αυτών των μέτρων αποδυναμώνει με τη σειρά του την κυβέρνηση.

Τίποτα δεν δείχνει ότι το τέλος του λοκντάουν θα έρθει με μια αρμονική επιστροφή στο παρελθόν. Αυτό, βέβαια, είναι το σχέδιο των αφεντικών του κέρδους και των πολιτικών τους υπηρετών. Οι τελευταίοι διακινδυνεύουν να βρεθούν, στο τέλος της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, πιο αδύναμοι από ό,τι ήταν πριν ξεκινήσει η κρίση. Και μέσα σε μια νέα κατάσταση έκτακτης ανάγκης: διακινδυνεύουν μια ευρεία κοινωνική κρίση. Η κρίση του καπι-

ταλισμού θα είναι το δεύτερο επεισόδιο της κρίσης του κορωνοϊού. Γι' αυτόν τον λόγο, από εδώ και πέρα, οι πολιτικοί ηγέτες επιδιώκουν να προετοιμάσουν την έξοδο από την παύση ως μια μακρά διαδικασία που θα επιτρέψει την ενσωμάτωση των μέτρων έκτακτης ανάγκης σε ένα ολόενα και πιο περιοριστικό κράτος δικαίου.

Η κρίση αντιπροσώπευσης, ένα φυσικό επακόλουθο για μια πλούσια και βίαια άνιση κοινωνία, θα γίνει πιο εμφανής λόγω των καταστροφικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης. Μετά τον παγωμένο χρόνο του λοκντάουν, οι καπιταλιστικές δυνάμεις θα επιχειρήσουν να επιβάλλουν την επιστροφή στα προηγούμενα επίπεδα παραγωγής, στον νόμο του κέρδους ως μοναδική εναλλακτική επιλογή. Αλλά δεν βρισκόμαστε στον 14^ο αιώνα, με τον Μαύρο Θάνατο, και στη Γαλλία τουλάχιστον μπορούμε να ελπίζουμε ότι το πνεύμα της εξέγερσης και της αντίστασης που έχει συσσωρευτεί τα τελευταία χρόνια θα τραφεί από τις νέες μορφές αλληλεγγύης που έχουν αναπτυχθεί κατά τη διάρκεια του λοκντάουν. Η συλλογικότητα, η μόνη πηγή της δημιουργικής απελευθέρωσης, θα πρέπει να ανακτήσει τη θέση της και να επεκταθεί. Ένα στοιχείο ελπίδας βρίσκεται στην εμπειρία αυτών των παράξενων μηνών: στην εμπειρία των εργαζόμενων στον χώρο της υγείας. Εργαζόμενοι κάτω από εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες, με πολύ περιορισμένα μέσα λόγω των αποφάσεων των πολιτικών, οι οποίοι παρουσιάζονται τώρα ως σωτήρες. Οι συλλογικότητες των εργαζόμενων που παρέχουν φροντίδα έχουν πετύχει να πάρουν στα χέρια τους την επιβίωση της κοινωνίας. Υπερκεράζοντας την ιεραρχία και τη γραφειοκρατία επέδειξαν οργανωτικότητα, ικανότητα αυτοσχεδιασμού και εφευρετικότητα. Τους οφείλουμε τις ευχαριστίες μας που ο τρόμος δεν επεκτάθηκε

περαιτέρω. Η αμοιβαία στήριξη μεταξύ των κοινοτήτων των εργαζομένων άντλησε αναμφίβολα την ενέργειά της από την εμπειρία αρκετών χρόνων αγώνα ενάντια στη λιτότητα και τη σπάνη που έχει επιβάλλει η κυβέρνηση, ενάντια στη χειροτέρευση των συνθηκών εργασίας, ενάντια στη ληστρική επίθεση του ιδιωτικού κεφαλαίου. Μπροστά στην αδικία του θανάτου και ενωμένοι από τις αξίες της αλληλοβοήθειας, οι εργαζόμενοι στον χώρο της υγείας έχουν ανακτήσει τον έλεγχο του έργου τους, παίρνοντάς τον προς ώρας από τους οικονομικούς διευθυντές. Λόγω του ρόλου τους, αυτοί οι εργαζόμενοι έχουν επίγνωση της κοινωνικής τους χρησιμότητας για την επιβίωση της κοινότητας, μια επίγνωση που ενισχύει τη δέσμευσή τους αλλά και τη διεκδικητική τους ισχύ. Όπως έχουμε δει κατά τη διάρκεια καταστροφών, αυτό είναι το άλμα που μπορεί να δημιουργήσει το πλαίσιο για ένα διαφορετικό μέλλον.

Βιώνουμε τον λοιμό, αλλά αυτός ο παγωμένος χρόνος μπορεί να γίνει επίσης ένας χρόνος κατά τον οποίο καλλιεργούμε και συσσωρεύουμε οργή. Η ευκαιρία να εκφράσουμε αυτή την οργή θα έρθει όταν η ζωή επιστρέψει και όταν ο χρόνος των πτωματοφάγων έρθει στο τέλος του.

Εν τω μεταξύ, για να καταλαγιάσουμε τον φόβο και το άγχος μας, μπορούμε να απολαύσουμε αυτές τις λίγες γραμμές από τον παλιόφιλο του Καρλ Μαρξ, τον Χάινριχ Χάινε, τις οποίες έγραψε κατά τη διάρκεια των μολυβένιων χρόνων ανάμεσα στην Επανάσταση του 1848 και την Παρισινή Κομμούνα:

Εδώ βασιλεύει μεγάλη ηρεμία. Μια ειρήνη του λήθαργου, της υπνηλίας και των χαμουρητών βαρεμάρας. Όλα είναι ήσυχα όπως μια χειμωνιάτικη νύχτα καλυμμένη στο χιόνι. Δεν ακούγεται τίποτα εκτός από

έναν μυστήριο, μονότονο χαμηλό θόρυβο, σαν σταγόνες που πέφτουν. Είναι οι αποδόσεις των επενδύσεων κεφαλαίου που πέφτουν συνεχώς, σταγόνα-σταγόνα, μέσα στα χρηματοκιβώτια των καπιταλιστών, τα οποία έχουν σχεδόν ξεχειλίσει· μπορεί κανείς να ακούσει καθαρά τα συνεχώς αυξανόμενα επίπεδα της περιουσίας των πλουσίων. Κάπου-κάπου, αναμειγμένο με αυτό το σιγανό πλατάγισμα μπορεί κανείς να ακούσει έναν χαμηλόφωνο λυγμό, τον λυγμό του πένητα. Ορισμένες φορές αντηχεί επίσης ένας αμυδρός μεταλλικός ήχος, όπως όταν ακονίζεται ένα μαχαίρι.²

Βρισκόμαστε σήμερα σε μια κατάσταση της ίδιας τάξης· η σιωπή δεν είναι πάντοτε ηρεμία, είναι επίσης ο καιρός που ακονίζονται τα όπλα, προκειμένου να γίνει μια μέρα το ξεκαθάρισμα των λογαριασμών.

8 Μαρτίου 2020

---

2. Heinrich Heine, *Lettres sur la vie politique, artistique et sociale de France* (Lutèce, 1855)

Ό,τι δεν μας σκοτώνει μας κάνει πιο δυνατούς
αλλά κυρίως λιγότερο φρόνιμους.
ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΘΑ ΠΛΗΡΩΣΕΙ!

Δεν έχω κορωνοϊό
Έχω ΟΡΓΗ!